

OŠ BISTRA
PRO GORNJA BISTRA

POTICANJE RAZVOJA DJEČJE
SOCIJALNE KOMPETENCIJE

UČITELJICA:

Branka Valenčak

U Poljanici Bistranskoj, prosinac 2002.

UVOD

Svrha knjige «Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije» autorica Lilian G. Katz i Diane E. McClellan je prikazati mogućnosti i izvore koje mogu koristiti odgajateljice i učiteljice dok se odlučuju na koji način da potaknu razvoj socijalne kompetencije djece.

Autorice opisuju najčešće probleme i situacije u odgojnem radu s djecom od treće do šeste godine, no mnogi primjeri mogu koristiti kao pomoć u radu sa starijom djecom i adolescentima, u njihovim naporima da prevladaju poteškoće u socijalizaciji.

ODREĐENJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Postoji nekoliko određenja socijalne kompetencije, ali sva u sebi sadržavaju pojedinčevu sposobnost uključivanja i održavanja zadovoljavajućih, uzajamnih odnosa s vršnjacima. Kompetentan pojedinac je osoba koja može koristiti poticaje iz okoline i svoje osobne te postići dobre razvojne rezultate koje će mu omogućiti sposobnost sudjelovanja u grupama, zajednicama i širem društvu kojem pripada.

Stručnjaci za socijalni razvoj razlikuju dva aspekta socijalne kompetencije: **vršnjački status ili popularnost i prijateljstvo**. Ta dva aspekta se razlikuju po smjeru i specifičnosti.

Vršnjački status je jednosmjeran i mjeri razinu u kojoj vršnjačka skupina simpatizira ili prihvata neko dijete. **Prijateljstvo** prepostavlja uzajamni odabir dvoje specifične djece.

Moguće je da je dijete popularno, a ne razvija prijateljstva i obratno, neko dijete može biti nepopularno a održavati jedno ili više prijateljstava.

U ocjeni socijalnog razvoja važno je ustanoviti djetetovu sposobnost za stvaranje bliskih, skrbnih i uzajamnih odnosa s nekoliko vršnjaka jer prijateljstvo, više od popularnosti i društvenosti, pojačava mentalno zdravlje i kvalitetu življenja tijekom cijelog života.

SASTAVNICE SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Temeljna kompetencija potrebna za uspješnu interakciju unutar vršnjačke skupine je naizmjenično sudjelovanje u aktivnostima. Da bi uspješno svladalo to umijeće, dijete mora znati odgoditi ispunjenje svojih želja, shvatiti da je očekivano i normalno čekati na svoj red te da se –kad na njega konačno dođe red- ponaša primjерено.

Sastavnice socijalne kompetencije su:

- 1. regulacija emocija,**
- 2. socijalna znanja i socijalno razumijevanje,**
- 3. socijalna umijeća i**
- 4. socijalne dispozicije.**

Važno postignuće u ranom djetinjstvu jest razvoj sposobnosti **regulacije emocija**. Ona se definira kao sposobnost reagiranja na zahtjeve situacije s rasponom emocija i na način koji je socijalno prihvatljiv te dovoljno fleksibilan za spontane reakcije.

U ranom djetinjstvu djeca moraju naučiti kako se nositi s frustracijama, prepoznati opasnost, prevladati strah i tjeskobu, kako s vremena na vrijeme podnijeti samoću te kako razvijati prijateljstva. Djeca u nedovoljnoj mjeri reguliraju emocije kao što su **gnjev, strah i frustracija** na načine koji otežavaju učenje socijalnih znanja. S druge strane, **inhibirana djeca** pretjerano reguliraju svoje emocije pa se opiru sudjelovanju, a time gube priliku za stjecanje i uvježbavanje temeljnih socijalnih kompetencija.

Socijalna znanja uključuju poznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada. Ona uključuju i dovoljnu ovlađanost jezikom kojim se služe vršnjaci s kojima valja razviti prijateljstvo.

Socijalno razumijevanje uključuje pak sposobnost predviđanja tuđih reakcija na uobičajene situacije u grupi vršnjaka kao i razumijevanje tuđih osjećaja. Te situacije i osjećaji mogu biti: komunikacija, sudjelovanje u raspravi, pregovaranje, naizmjenično uključivanje u razgovor, suradnja, prihvaćanje kompromisa, suosjećanje s drugima itd.

Socijalnim umijećem najčešće se naziva pokušaj djeteta da pristupi grupi djece koja se igra. Načini na koje djeca pristupaju jedni drugima čine najvažnija socijalna umijeća koja se mogu primijetiti u socijalnim interakcijama u nižim razredima osnovne škole. Npr. žele li se nametnuti drugima idejom ili načinom igre ili nenametljivo čekaju trenutak za svoje uključenje.

Druga ponašanja povezana sa socijalnom umješnošću i vršnjačkim prihvaćanjem uključuju posvećivanje pozornosti drugima (npr. izraziti divljenje za tuđu građevinu od kocaka), traženje informacija od drugih o njihovim aktivnostima (pitati druge što to grade) i doprinos tekućoj raspravi među vršnjacima.

Agresivnost usmjereni prema vršnjacima važan je čimbenik socijalne prihvaćenosti. Eksperimentom u skupini osmogodišnjaka, otkriveno je da dječaci, koji se upuštaju u neprimjereno, ometajuće, antisocijalno i agresivno ponašanje u igri najčešće postaju nepopularni. Sukobi, primjerice, oko posjedovanja lopte u igri, predstavljaju zapravo problem kako naučiti dijeliti stvar s drugima, odnosno to je problem naizmjeničnog sudjelovanja u aktivnostima. Velik broj socijalnih interakcija tijekom života zahtijeva umijeće čekanja na red (npr. sudjelovanje u razgovoru i diskusijama u obitelji, na poslu).

Socijalne dispozicije definiraju se kao razmjerne trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija. Primjeri dispozicija su: radoznalost, šaljivost, kreativnost, plahovitost, pristupačnost, svadljivost, škrtost, ljubaznost, suosjećajnost, velikodušnost, suradništvo i dr. Nisu sve dispozicije poželjne; npr. svadljivost, sukobljavanje, šefovanje ili egoističnost povezani su s teškoćama u socijalizaciji.

Mnoge se dispozicije smatraju urođenima (za učenje, znatiželju, privrženost važnim osobama), a mnoge se socijalne dispozicije –i poželjne i nepoželjne – uče iz iskustva (pružaju im ih važne osobe iz njihove okoline).

UOBIČAJENI PROBLEMI SOCIJALIZACIJE

Djeca u vrtiću i nižim razredima osnovne škole pokazuju probleme u socijalizaciji koji mogu imati razne uzroke, kao što su:

- djeca još nisu postigla dovoljnu kontrolu poriva da bi se naizmjenice uključivala u razgovor, pregovarala ili se pogoda u sukobu s vršnjacima,
- nekima manjkaju znanja i umijeća potrebna za uključivanje u suradnju – a to mogu naučiti jedino neposrednim iskustvom,
- neka djeca nemaju dovoljno povjerenja u vlastita socijalna umijeća,
- problem može biti jezične naravi; dijete još nije ovladalo načinima izražavanja svojih želja i emocija,
- nemogućnost duže koncentracije na temu o kojoj raspravljaju njihovi vršnjaci,
- ignorira ih se ili izolira jer su sramežljiva i povučena, zadirkivanje zbog vanjskog izgleda (nizak rast, naočale), tjelesnih mana, neobičnog imena.

Poteškoće u socijalizaciji djece mogu se iskazati i u obliku neposluha jer se time ublažava osjećaj dosade u grupi ili razredu. Socijalne potrese izazivaju i djeca koja ne mogu izvršiti zadane aktivnosti, a neka se ne mogu posvetiti zadanim aktivnostima zbog problema u socijalizaciji.

Djeci može nedostajati potrebnih umijeća samo zato što nemaju prilike naučiti ih i uvježbati (nedostatak druženja s djecom, zabrane druženja od strane roditelja, češći boravak u društvu odraslih, nepolaženje vrtića, male škole i sl.). Mnoge pedagoške odluke koje odgajatelji i učitelji moraju donijeti imaju velik utjecaj na socijalna iskustva djece. No, ima problema koji se ne mogu riješiti u grupi već zahtijevaju stručnu pomoć.

Ti problemi su sljedeći:

- **STIDLJIVOST** –sramežljivost, povučenost i socijalna izoliranost mogu ostaviti posljedice na razvoj,
- **NISKA RAZINA INTERAKCIJE** –rana socijalna povučenost ograničava broj prilika u kojoj bi dijete moglo razviti primjerena socijalna iskustva, a to vodi još dubljoj povučenosti,
- **AGRESIVNOST** –djeca su agresivna jer im nedostaje neko socijalno umijeće ili kontrola impulsa (teorija deficit-a)
-djeca su agresivna jer se ne znaju nositi s visokim razinama bijesa, pa ih to stanje prisiljava da se posluže agresijom,
- **USAMLJENOST** –može se definirati kao osjećaj tuge u sprezi s djetetovom sviješću ili uvjerenjem da ono ne pripada nekoj grupi, da nema prijatelja ili da nije simpatično vršnjacima
-djetetu, čak i kad ima društvo za igru, izostaje osjećaj prijateljstva ili iskrene bliskosti s drugom djecom
-često prisutna kod djece koja se često sele ili mijenjaju škole.

POSTUPCI KOJI PODRIVAJU SOCIJALNI RAZVOJ

Prazne prijetnje –najčešće se događaju u trenucima očaja, kad ne znamo više kako promijeniti dječje ponašanje
-obično se prijeti da neće sudjelovati u nekoj najavljenoj, a osobito privlačnoj aktivnosti

PROBLEMI –teško je smisliti prijetnju koja odgovara težini nepoželjnog ponašanja
-prijetnje je teško ostvariti
-nakon što nas prođe jad odustajemo od obećane sankcije, a time podrивамо svoj autoritet

Implicitne usporedbe –upućuje se kompliment drugom djetetu kako bi se pomijenilo ponašanje prvog

PROBLEMI –osjećaj podcenjivanja, osjećaj olakšanja ili utjehe zbog prekoravanja druge djece, strepnja od isticanja u grupi

Neprimjerena pohvala –prečesta pohvala onemogućuje djeci da se koncentriju na socijalne i intelektualne aktivnosti

PROBLEMI –ako je pohvala odveć učestala, lako izgubi svoju autentičnost, smisao i vrijednost; ako je odveć škrta djeca se obeshrabruju

Pretjerano pripisivanje potreba djeci –umjesto da govorimo djetetu što bi trebalo učiniti, moramo mu reći što da učini

Motiviranje neizravnom pokudom –npr.prvoškolca upozoravamo na neprimjereno ponašanje pokudom da više nije u vrtiću

PROBLEM-dijete se ne ponaša obzirno prema mlađoj djeci

Neprimjereno služenje tajmautom – stolac za razmišljanje , stajanje u kutu , slanje u sobu ...

PROBLEMI –neka djeca ne znaju zašto su kažnjena
-izazivanje osvetničkih misli ili odmazde
-nastavak nesnalaženja u idućoj problemskoj situaciji

Primjerena upotreba tajmauta sastojala bi se u tome da se neposlušnu djecu udalji iz aktivnosti u kojima se ne snalaze kako bi se mogla smiriti i ovladati svojim porivima. Kao i u košarcima, svrha takvog udaljavanja nije kažnjavanje.

PROCJENA DJEČJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE

U promatranju djece dječja dob je važan čimbenik u donošenju odluke o praćenju socijalnog ponašanja nekog djeteta. Začetak nekih socijalnih kompetencija javlja se s tri godine; s četiri godine one su još nejake, ali sa šest ili sedam godina čvrsto stanu na svoje noge. Također, velike individualne razlike u socijalnom ponašanju mogu se objasniti i temperamentom.

Da bi neformalna ocjena bila donekle pouzdana, potrebno je pratiti obilježja djetetova ponašanja otprilike mjesec dana.

No, ne mogu se svi problemi socijalizacije rješavati ili ublažavati u vrtiću ili školi. Problemi koje dijete ima u socijalizaciji zahtijevaju tada daljnje praćenje i intervenciju stručnjaka – školskog pedagoga, psihologa ili socijalnog radnika.

Neka od pitanja koja bi se mogla postaviti:

- 1.Ima li dijete teškoća u velikom broju područja?
- 2.Jesu li takva ponašanja dugotrajna (osobito agresivna)?
- 3.Javljuju li se teškoće u više konteksta (škola, roditeljski dom, susjedstvo ...)?
- 4.Traju li zabrinjavajući načini ponašanja usprkos pomoći roditelja i učitelja?
- 5.Utječe li takvo negativno ponašanje na drugu djecu, učiteljicu, ozračje u grupi ili razredu?
- 6.Ugrožava li djetetovo ponašanje sigurnost ili prava druge djece iz grupe ili razreda?

Ako se odgovori potvrđno na jedno ili više ovih pitanja, dobro bi bilo potražiti pomoć izvana. Odluka da se potraži pomoć malokad je laka, a i lijek može biti problematičan. Roditelji se često uzrujaju i razljute zbog učitelja i škole. A učitelji se opet mogu osjećati nemoćima, razočaranima i bijesnima. No profesionalna odgovornost podrazumijeva osiguranje pomoći koja može promijeniti djetetovu budućnost.